

Pomen knjižnice kot javnega prostora – knjižnica kot »tretji prostor«: primer Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica

The importance and significance of a library as a public space – the library as the “third place”: an example of the France Bevk Public Library Nova Gorica

Valentina Podgornik

Oddano: 8. 3. 2019 – Sprejeto: 13. 8. 2019

1.04 Strokovni članek

1.04. *Professional article*

UDK 316.74:027.022(497.4Nova Gorica)

Izvleček

Prispevek zajema razmišljanja o pomenu knjižnice kot javnem in »tretjem prostoru«. Splošne knjižnice še zdaleč niso samo ustanove, ki pridobivajo, obdelujejo in hranijo gradivo ter ga dajejo na voljo uporabnikom, ampak tudi družabni prostori, ki povezujejo ljudi različnih miselnosti, kultur in interesov. Spadajo med javne kulturne in izobraževalne ustanove lokalnega pomena, ki so pod enakimi pogoji namenjene vsem. Pomen knjižničnih prostorov za uporabnike je večplasten in predvsem odvisen od potreb uporabnikov in lokalne skupnosti. Splošne knjižnice so institucije vseživljenjskega izobraževanja, ki morajo uporabnikom poleg osnovnih dejavnosti ponuditi in zagotoviti tudi občutek domačnosti, topline, varnosti in zavetja. Predvsem pa morajo biti stalnica v življenju ljudi, ki jih obiskujejo. »Tretji prostori« so neformalni prostori, ki omogočajo srečevanje, druženje in povezovanje ljudi, sklepanje novih prijateljstev ter družbenih in socialnih interakcij, dobro počutje in izgradnjo socialnega kapitala.

Pregled literature pojasnjuje in razčlenjuje pojem »tretjega prostora«, ki se z razvojem splošnih knjižnic pojavlja že dolgo, vendar je kljub temu težko dojemljiv – čemu služi oziroma kaj to sploh je. V članku ugotavljamo, v kolikšni meri delovanje Goriške knjižnice Franceta Bevka ustreza opredelitvi »tretjega prostora«. Ugotovitve temeljijo na subjektivnem opazovanju ter razmišljanju o izbrani tematiki, na podlagi osebnih

praks in zaznav ter na podlagi izmenjave mnenj z uporabniki, ki obiskujejo prireditve in dogodke knjižnice in so uporabniki njenih storitev.

Ključne besede: splošne knjižnice, javni prostor, knjižnice kot tretji prostor, sodobne tehnologije, socialni kapital, družbena vloga

Abstract

The article is a reflection on the importance of a library as a public space as well as a “third place”. Public libraries are far from being just the institutions that collect, catalogue, store and make available library materials. They are social spaces able to connect people of different beliefs, cultures and interests. They are a part of public cultural and educational infrastructures at a local level that are available to everybody on equal terms. The importance of library spaces for their users is multi-layered and it depends mostly on their needs and the needs of the local community. Public libraries are institutions of lifelong learning that not only offer basic services but also provide the feeling of homeliness, warmth, well-being, safety and shelter. However, they must be a regular feature in the life of people who are using them. “Third places” are informal spaces, which enable people to meet, socialize and connect and to make new friendships. Thus, they provide the space for social interactions, and building social capital.

A literature review presents and explains the concept of a “third place” that has been emerging for a long time in connection with the development of public libraries, but is difficult to understand – to what purpose it serves or what it actually is. This article determines to what extent the activities of the France Bevk Public Library Nova Gorica meets the definition of the “third place”. It is mostly based upon subjective observation and reflection on the subject, on personal experience and perception. It is also supported by the exchange of opinions with members and visitors attending the events at the France Bevk Public Library and the users of its services.

Keywords: public libraries, public space, third place, modern technology, social capital, social role

1 Uvod

Splošne knjižnice so javne ustanove, ki pridobivajo, obdelujejo ter hranijo gradivo in ga dajejo na voljo uporabnikom. Zapis ne zajema, kaj vse pravzaprav lahko je splošna knjižnica, saj izpušča opis knjižnic z družbenega vidika, ki v lokalno okolje prinašajo veliko več osebnih interakcij. Povezovanje knjižnic z lokalnim okoljem je bistvenega pomena za razvoj knjižnic, saj je razvoj knjižnic povezan s prepoznavanjem potreb lokalne skupnosti in odzivanjem nanje. Vpliva pa tudi na lokalno skupnost, ki to znanje sprejema ter uporablja.

Knjižnica je živ organizem, ki se kar naprej razvija. Že dolgo ni zgolj ustanova, ki omogoča samo osnovne storitve,¹ temveč vsakodnevno in družbeno in lokalno sfero prinaša nove in drugačne vsebine ob predhodnem in sprotnem spremljanju potreb in trendov, ki jih narekuje oziroma potrebuje okolica. To so lahko t. i. makerspace prostori (kreativnice), kot je v Goriški knjižnici Mojstrovalnica,² v knjižnicah po svetu pa najdemo še likalnice, šivalnice, počivalnice in druge zanimive ustvarjalne koticke. V sklopu pobud lokalne skupnosti lahko knjižnice izvajajo razne čajanke, klekljarsko-pletilska srečanja, srečevanja mladih mamc, v Goriški knjižnici pa na eno od teh pobud razvijamo Knjižnico semen.

Knjižnice so bile od nekdaj center dogajanja in razvijanja intelektualne družbe, ki vanje ni zahajala le po knjige ter zaradi branja in učenja, temveč tudi zaradi družabnih srečanj, predstav in drugih storitev. Vogrinčič Čepič (2017, str. 61) navaja: »Mnoge izposojevalne knjižnice so bile zato prostorsko organizirane kot (nekakšne) trgovine, kjer so stranke prodajalcu za pultom naročale zelene artikle – od knjig, ki so si jih želele izposoditi in so jih zbirale preko kataloga, pa do sirupa in tablet. V izposojevalnih knjižnicah 18. stoletja knjige praviloma niso bile prosto dostopne; ponekod so bile obiskovalcem praktično skrite; drugje so se lahko sprehajali med policami, a gradivo so smeli izbirati le ob spremstvu uslužbenca. Vendar pa to ni v ničemer oviralo intenzivne izrabe teh prostorov v raznotere, predvsem družabne namene. Mnoge so izkoristile potencial klientele,

¹ Uredba o osnovnih storitvah knjižnic (2003) v 3. členu podaja pregled osnovnih storitev: Knjižnica izvaja in omogoča naslednje osnovne storitve za uporabnike: vpogled v knjižnične zbirke v prostem pristopu in njihovo uporabo, uporabo javnih klasičnih knjižničnih katalogov, vzajemnega kataloga in drugih podatkovnih zbirk in informacijskih virov, dostop do splošno dostopnih elektronskih virov javnih oblasti in njihovo uporabo, posredovanje informacij o gradivu in iz gradiva, izposoja knjižničnega gradiva v knjižnici in na dom, medknjižnično izposoja, usposabljanje uporabnikov za uporabo knjižnice, pomoč in svetovanje pri iskanju gradiv, informacij in pri uporabi knjižnice, seznanjanje z novostmi v knjižnici, preslikovanje iz knjižničnega gradiva, ki je v lasti knjižnice, rezerviranje knjižničnega gradiva, uporabo tehnične opreme, namenjene uporabnikom, dostop do svetovnega spleta, dostop do dejavnosti in prireditev.

² V Goriški knjižnici Franceta Bevka Nova Gorica smo si z odprtjem Mojstrovalnice zastavili cilj, da v knjižnico privabimo mlade in tudi druge potencialne uporabnike, ki knjižnice ne obiskujejo. »Drugi cilj, kateremu smo sledili, pa je bil dvig informacijske pismenosti lokalnega prebivalstva ter podpora mladim pri pridobivanju znanj in spretnosti, za katere menimo, da bodo nosilci razvoja naše družbe. K sodelovanju v Mojstrovalnici smo povabili tudi lokalna podjetja, ki se ukvarjajo s sodobno tehnologijo. Vzpostavili smo sodelovanje s podjetjem OLLO. V Mojstrovalnici je tako vsem uporabnikom na voljo njihova inovacija avdio monitoring system Play2Me. Mojstrovalnica je bila leta 2018 uporabnikom na voljo 284 ur (71 dni). V tem času jo je obiskalo 1.290 uporabnikov, kar pomeni 4,54 uporabnikov na uro. Natisnjenih je bilo več kot 400 izdelkov ter porabljenih okoli 30 kg plastike za namen 3D-ustvarjanja s 3D-svinčniki. Zaradi velikega povpraševanja po 3D-tiskanju smo leta 2018 kupili še en 3D-tiskalnik.« (Letno poročilo 2018, 2019, str. 68) Mojstrovalnico je leta 2018 obiskalo 246 obiskovalcev v organiziranih skupinah, izven rednega urnika, z namenom, da jo bolje spoznajo. Sekcija za splošne knjižnice je v sklopu Dneva dobrih praks v Mojstrovalnici izvedla dve delavnici. Delavnic se je udeležilo 36 kolegov in kolegic iz drugih splošnih knjižnic (Letno poročilo 2018, 2019, str. 69).

ki jo je tja privabljala heterogena ponudba, in so svoj repertoar obogatile še s ponudbo družbenega programa in prostorov za druženje, npr. čitalnic za prebiranje periodike, kjer so ponekod postregli tudi s kavo, čajem in prigrizki. Če ne drugega, so se obiskovalci družili v osrednjem prostoru, ob pultu in policah.«

Izposojevalne knjižnice (angl. circulating libraries) so bile v 18. stoletju plačljive lastniške knjižnice, katerih zbirka je krožila med uporabniki in strankami, ponujale pa so tudi pisan nabor drugih storitev.

»Praviloma so ostale povezane vsaj s papirništvom in knjigotrštvo, na kar kažejo tudi oglasi oziroma poslovne vizitke, pogosto pa so zrastle v prave male literarne konglomerate in same izdajale romane po okusu bralcev. Ampak največkrat so delovale kot maloprodajne trgovine, kjer so ob papirniških lahko ponujali tako rekoč vse mogoče artikle: od bolj luksuzne darilne galanterije (nakita, denarnic, svile in klobukov), do zdravil in tudi povsem prozaičnih vsakdanjih potrebščin (glavnikov, dežnikov, mil, parfumov, sprehajalnih palic, pahljač, čaja, tobaka), pogosto pa so bile naprodaj tudi sladkarije in celo špecerija.« (Vogrinčič Čepič, 2017, str. 59)

Veliko prej so tudi druge knjižnice v svojih prostorih, poleg menjave in izposoje gradiva, ponujale druženje in razne dogodke. Ena od teh je aleksandrijska knjižnica, ki je delovala tudi kot raziskovalna ustanova, šola in muzej, so pa izposojevalne knjižnice tiste, ki jih lahko poimenujemo za predhodnice sodobnih knjižnic, predvsem v smislu uporabe ter namembe prostora in kot predhodnice uresničevanja ideje o knjižnici kot »tretjem prostoru« (Vogrinčič Čepič, 2017, str. 58–63).

2 Pomen knjižnice kot javnega prostora

Knjižnice v družbi zagotavljajo in spodbujajo občutek skupnosti in povezanosti. Že z vstopom vanje zagotavljajo, da je tu vsak dobrodošel, ne glede na to, od kod prihaja in kakšno je njegovo prepričanje. Sodobna splošna knjižnica mora biti usmerjena k uporabniku in potrebam lokalnih skupnosti. Oblikovana mora biti kot prostor navdiha (branje, razmišljanje, različni mediji, lastna ustvarjalnost, igra), kot prostor učenja (neformalno izobraževanje, priložnostno učenje, samostojno učenje, svetovanje, pomoč, informiranje o možnosti dostopa do znanja) ter kot prostor srečevanj in druženj (okrogle mize, predavanja, diskusije, delavnice, razstave, koncerti) (Slovenske splošne knjižnice za prihodnost, 2012, str. 16).³

³ Strategija se je tu opirala na danski model štirih prostorov (Jochumsen, Rasmussen in Skot-Hansen, 2012).

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028 določajo tudi knjižnične vloge v družbi. Vloge določajo področja, na katerih lahko splošna knjižnica pripomore k uresničevanju ciljev posameznika in družbe. Priporočila knjižničnih vlog izhajajo iz opisa nalog splošnih knjižnic, ki jih določa Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). Te vloge so: razvoj predbralne pismenosti, razvoj bralne kulture in bralne pismenosti otrok, mladostnikov in odraslih, pridobivanje znanja, informacijsko in računalniško opismenjevanje uporabnikov ter obiskovalcev, vključevanje v družbo, skrb za domoznansko dejavnost, postati informacijsko središče lokalne skupnosti, spremljati aktualno dogajanje v družbi in spodbujati povezovanje in sodelovanje v lokalni skupnosti (Brenčič idr., 2018, str. 29).

Vključevanje v družbo je pomembna knjižnična vloga, predvsem na področju enakosti in enakopravnosti. Standardi in priporočila za splošne knjižnice 2018–2028 v poglavju o vključevanju knjižnic v družbo navajajo, da splošne knjižnice prebivalce v lokalni skupnosti povezujejo z izborom knjižničnega gradiva, odnosom osebja, ustreznimi prostori in dogodki, pri tem pa ne smejo pozabiti na uporabnike ranljivih skupin (prebivalci s posebnimi potrebami, priseljenci, begunci, etične skupine, brezposelni, slabše pismeni, socialno-ekonomsko prikrajšani, brezdomci itd.). Tudi te osebe je treba vključevati v uporabo knjižničnih storitev – npr. z zagotavljanjem gradiva za učenje slovenskega jezika, organiziranjem delavnic za učenje jezika, kulture in državne ureditve. Knjižnice s temi aktivnostmi pripomorejo k temu, da ranljive skupine uporabnikov postajajo odgovorni prebivalci v lokalnem okolju in se tudi lažje integrirajo v lokalno skupnost. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi zaposleni knjižnice, ki morajo poznati problematiko ne vključitve v družbo in biti pri tem problemu strpni in razumevajoči. Kompetence zaposlenih naj bi med drugim zajemale tudi poznavanje organizacij, ki pomagajo pri integraciji ranljivih skupin (npr. azilni domovi, šole, materske hiše, varne hiše, komune, mladinski centri itd.) ter njihovo kulturo in potrebe (Brenčič idr., 2018, str. 47–49).

Splošne knjižnice morajo slediti družbenemu okolju in spremembam, ki jih okolje prinaša. Pomembno je, da prepoznajo družbeno odgovornost, ki jo imajo, ter da se vključujejo v socialne procese in omogočajo enake pogoje uporabe svojih storitev za vse, ki jih obiskujejo. V okolje, kjer delujejo, se morajo vključevati tudi s skrbnostjo in aktivnostmi za ranljive skupine in za uporabnike s posebnimi potrebami, ki zaradi kakršnih koli omejitev ne morejo dostopati do storitev, ki jih ponujajo. Takšna prizadevanja in vizijo delovanja knjižnice v okolju je največkrat lažje načrtovati kot uresničevati, saj se potrebe lokalnega prebivalstva sproti spreminjajo, spreminjajo pa se tudi družbene razmere, ki narekujejo ritem življenja. Splošne knjižnice morajo v tem kontekstu skrbeti predvsem za to, da ljudem, ki jih obiskujejo, omogočajo varno zavetje pred vsemi družbenimi spremembami, ki bi lahko negativno vplivale na kakovost njihovega življenja. Ljudi

lahko opolnomočijo, da spremembe razumejo in se z njimi spoprimejo. S storitvami, ki jih ponujajo, skrbijo za širjenje bralne kulture in informacijske pismenosti, spodbujajo vseživljenjsko izobraževanje in učenje, pripomorejo k povezovanju skupnosti in spodbujajo občutek pripadnosti (med posamezniki, skupinami ter lokalnimi oblastmi), zagotavljajo prost dostop do interneta in drugih sorodnih virov infomacijske tehnologije, spodbujajo medkulturni dialog, v svojih prostorih nudijo zavetje in dobro počutje ter sprejmejo vsakogar, kar je odločilnega pomena za ustvarjanje enakopravnega družbenega okolja, v katerem so vodilo vrednote spoštovanja, strpnosti, sprejemanja, razumevanja.

Splošne knjižnice so v zadnjih letih opredeljene z različnimi imeni, ki skušajo zajeti, kar pravzaprav so: srce ali jedro⁴ mesta, dnevna soba⁵ mesta, virtualno pribelžališče,⁶ oaza miru,⁷ informacijsko in komunikacijsko vozlišče,⁸ zakladnica znanja,⁹

⁴ Beseda jedro je opredeljena kot največji, najpomembnejši del česa, oziroma kar je za kaj najpomembnejše. V tem kontekstu bi lahko besedno zvezo *jedro mesta* razumeli kot del mesta z glavnimi poslovnimi, upravnimi in kulturnimi stavbami, ki povezujejo lokalno skupnost.

Srce je glavni in osrednji človeški organ. Ekspresivno lahko njegovo delovanje povežemo s čutenjem, naklonjenostjo, izražanjem človekovih značajskih in čustvenih značilnosti, lahko pa opredeljuje najpomembnejši, osrednji del nečesa (npr. mesta, skupine, družbe) (Fran ..., 2019).

⁵ Dnevna soba je soba, v kateri preživimo veliko časa. Omogoča predvsem sprostitev, počitek in dobro počutje in je stalnica v našem vsakdanjem življenju. V tem kontekstu lahko tako razumemo tudi vlogo splošne knjižnice v skupnosti.

⁶ Virtualna resničnost postaja vse bolj prepoznavna tudi v fizičnem svetu. S pojavom novih, naprednih informacijskih tehnologij se spreminjata tudi družba in okolje, v katerem živimo. Splošne knjižnice s pridobitvijo sodobnih tehnologij postajajo informacijska vozlišča, ki lokalni skupnosti omogočajo informacijsko opismenjevanje ter tudi pobeg v virtualno okolje, v katerega fizično ne moremo vstopati. To okolje prinaša nove interakcije in interpretacije prostora. Interpretacija virtualne resničnosti je odvisna od vsakega posameznika posebej, saj jo vsak drugače dojema. Odvisna je od identitete posameznika; kaj želi od virtualnega okolja in kako resnično je zanj (Bošnjak, 2008, str. 17–18).

⁷ Oaza je opredeljena kot porasla površina z vodo v puščavi, zelenica. Z dodanim prilastkom – pojasnilom jo predeljuje tudi kot področje, kraj, ki se razlikuje od okolja po kakšni lastnosti, zlasti pozitivni: kulturne oaze, oaza civilizacije, miru. Razumemo jo lahko tudi kot zatočišče, otok, umik, svetišče, zavetje, pristanišče. Tudi splošne knjižnice so lahko zatočišče in umik pred vsakodnevnimi skrbmi, saj v svojih prostorih nudijo zavetje vsem, ki vanje vstopijo (Fran ..., 2019).

⁸ Knjižnice omogočajo neoviran dostop do informacij, ki jih ljudje potrebujejo za razvoj in uresničevanje svojih potreb na različnih področjih (npr.: na področju izobraževanja in raziskovanja, kulturnega udejstvovanja, osebne rasti in razvoja, druženja in povezovanja ter pridobivanja novih znanj) (Ambrožič, 2012, str. 58).

⁹ Knjižnice kot zakladnice znanja lahko razumemo kot prostore, ki vsebujejo ter nudijo veliko dragocenega in vrednega (gradivo, IKT opremo, nove storitve, informacije itd.). Te dobrine so dostopne vsem, pod enakimi pogoji. V vsakdanjem življenju pripomorejo k osebostnemu razvoju posameznika in družbe ter so pomembne za rast, razvoj, vseživljenjsko učenje, pridobivanje novih znanj, druženje in povezovanje ljudi.

»hram« kulture¹⁰ in še kaj bi se našlo. Pomen knjižnice kot javnega prostora je prepleten z ljudmi, ki jo obiskujejo, skupaj z njo rastejo in se razvijajo. Glavni cilj knjižnice naj bo postati stalnica v človekovem življenju. Le tako bo tudi v prihodnosti nepogrešljiva, kot je bila skozi pretekla stoletja.

3 Splošna knjižnica kot »tretji prostor«

Ljudje preživimo večino svojega časa v službi in doma. Prostori, v katerih bivamo in opravljamo službene dolžnosti, so nam najbližji. Izraza »tretji prostor« ne razumemo najbolje, čeprav, ko stvari premislimo, ugotovimo, da nam je bliže, kot si mislimo. »Tretji prostor« je prostor, ki je namenjen organiziranemu ali sproščenemu preživljanju prostega časa – prostor med domom in službo. Trditi, da je mišljenje o knjižnici kot o »tretjem prostoru« nekaj novega, je zmotno. S pojavom interneta, digitalizacije, e-knjig in palete novih tehnologij (npr. makerspace – v Goriški knjižnici Mojstrovalnica)¹¹ morajo tudi knjižnice v korak s časom in se prilagoditi toku novosti. Knjižnice so prava informacijska vozlišča, ki tudi s pripravo pestrega kulturnega, družbenega in vzgojno-izobraževalnega programa nedvomno pripomorejo k oblikovanju identitete lokalnega prebivalstva in prebivalstva regije, v kateri delujejo.

Ameriški sociolog Ray Oldenburg (1989) »tretji prostor« opisuje v knjigi *The great, good place*, kjer trdi, da so takšni prostori pomembni za razvoj civilne družbe, demokracije, enakosti med ljudmi, družbene razgledanosti in angažiranosti ter povezanosti in vključevanja družbe v razne procese. Oldenburg je »tretji prostor« opisal kot prostor, ki ni ne dom ne služba, temveč prostor vmes, kjer čas lahko preživljamo prosto in sproščeno, kjer se lahko združuje prijetno s koristnim. Predlaga nekaj skupnih izhodišč, kako naj bi ta prostor izgledal in kaj naj bi uporabniku ponujal: storitve, ki jih ponuja, morajo biti brezplačne ali cenovno zelo ugodne, priporočljivo je, da vsebuje možnost uživanja hrane in pijače, ki pa nista nujna, a vendar pomembna. Prostor mora biti dostopen, v procese naj vključuje ljudi, ki vanj zahajajo, biti mora prijeten in udoben ter zasnovan tako,

¹⁰ Hram hrám: tudi hrám hráma m (â; à á) 1. nar. *manjša stavba v vinogradu za hranjenje vina; zidanica / vinski hram // nar. dolensko manjša lesena zgradba za hranjenje vina: zidanice in hrami* 2. knjiž. *posvečen prostor, svetišče / vznes. sezidali so nov hram gledališki umetnosti; star.: božji hram cerkev; hram učenosti šola; 3. star. soba: popotniku sta prepustila edini hram / cesarica je odšla v svoje hrame* (Fran ..., 2019).

¹¹ Mojstrovalnica – nova javna storitev Goriške knjižnice, kjer so za kreativno ustvarjanje na voljo 3D-tiskalnik, 3D-skener, 3D-svinčniki, računalnika za 3D-modeliranje objektov in tihi glasbeni studio.

da omogoča sklepanje novih prijateljstev in druženje s tistimi, ki jih že poznamo in srečujemo (Oldenburg, 1989 cv: Coppola, 2010, str. 14).

Knjižnice so odprti javni prostori, kjer ljudje pridobivajo in uresničujejo svoje ideje, sposobnosti, znanja. Na voljo imajo skoraj vso razpoložljivo informacijsko tehnologijo, ki jo uporabniki lahko uporabljajo brezplačno. To je velika in pomembna pridobitev knjižnic, ki s tem pripomorejo k razvijanju informacijske pismenosti in tudi k spodbujanju človekovega ustvarjanja ter delovanja (iskanja zaposlitve, idej za samostojno delo in ustvarjanje, povezovanje z drugimi ljudmi prek svetovnega spleta, iskanje priložnosti za poslovne začetke itd.).

Zanimiva oznaka za splošne knjižnice kot nosilke »tretjega prostora« je tudi opredelitev, ki jo navaja Gene Coppola – splošne knjižnice kot »templji družbenega udejstvovanja«, kjer naj bi se ljudje predvsem srečevali in povezovali med seboj. V sklopu tega opisa res spominjajo na trg ali dnevno sobo, vendar ne smemo pozabiti, da so tudi v tem okviru njihove naloge opredeljene in usmerjene. Gre za javno dostopne in odprte prostore, ki opravljajo funkcijo javne službe, delujejo za javnost, skrbijo za dvigovanje bralne in informacijske pismenosti ter zagotavljajo dostop do informacij (Coppola, 2010, str. 14).

»Tretji prostori« so neformalni. Največkrat so to prostori, ki omogočajo srečevanja in druženje, vendar kljub temu zajemajo osnovna družbena pravila. Namenjeni so vsem, pod enakimi pogoji. Ljudje vanje prihajajo takšni, kot so, in kadar želijo. Zapustijo jih prav tako enostavno. Uporaba »tretjih prostorov« je v večji meri brezplačna. Glavni cilj tretjega prostora so družbene interakcije. V njih lahko najdemo razne napitke, prigrizke, igro, glasbo in ples. Ljudje se v teh prostorih srečujejo zato, da se družijo, pogovarjajo o dnevnikih vprašanjih, o problemih v družini ali skupnosti, o delu in počutju ali samo da spoznajo drug drugega (Dzubak, 2015). Namen »tretjih prostorov« je optimalno koriščenje prostega ali vmesnega časa med službo in obveznostmi doma. Redno obiskovanje »tretjih prostorov« omogoča boljšo vpletenost v dogodke, ki se dogajajo v lokalni skupnosti. Ti prostori so lahko različni: knjigarne, bari, frizerski saloni, telovadnice, šivalnice, fitnesi, bazeni, mestni parki, otroške igralnice, vrtovi, dnevne sobe in še mnogi drugi. Johnny Dzubak (blogger ter svetovalca za osebnostno rast in razvoj, Greensburg, Pennsylvania, ZDA) meni, da se moramo pri izbiri tretjega prostora vprašati, katera so tiste najbolj zanimive točke v mestu. Kaj se dogaja v naši soseki? Večina najbolj zanimivih dogodkov, ki se dogajajo v kateri koli skupnosti, je na dosegu roke. Informacija o njih se hitro širi s pomočjo družbenih omrežij, vendar samo z vključenostjo v svojo skupnost bomo zares zraven (Dzubak, 2015). Spremljati koncert doma, prek YouTubea, Instagrama, Facebooka in Netflixja še zdaleč ni isto, kot da bi ga spremljali v mestnem gozdičku – v skupnem »tretjem prostoru« lokalne skupnosti. Kljub temu, da so virtualni prostori živi in aktualni, lahko z

veliko količino stresnih in neuporabnih podatkov zelo hitro povzročijo izčrpanost, odtujenost in malodušnost.

Arezo Moseni (The New York Public Library) in Terry Kirchner (Columbia University Libraries) sta v prispevku *Knjižnica kot »tretji prostor«* (Library as a »third place«) na konferenci NYLA 2008 (New York Library Association Conference, Annual conference, November 7, 2008) v Saratoga Springs-u, New York, ZDA,¹² predstavila nekaj izhodišč o tem, kako lahko knjižnice postanejo »tretji prostori« (Moseni in Kirchner, 2008). »Tretji prostor« sta opredelila kot prostor, kjer je vsak dobrodošel (angl. welcoming »other« space) in prostor, ki ni ne dom ne služba. V prispevku sta podala značilnosti »tretjih prostorov«: razlikovati se morajo od domačih prostorov in prostorov na delovnem mestu, biti morajo nevtralni, omogočati morajo prost vstop in dobro počutje, prepoznavni morajo biti po svoji namembnosti, ljudi morajo spodbujati k temu, da jih uporabljajo in da se vanje vedno znova vračajo. Pomembni dejavniki pri snovanju »tretjih prostorov« v knjižnicah so: oblikovanost prostora (oprema, svetloba, barve, umetniški in drugi detajli), ustrezna tehnologija in dostop do nje (brezplačna uporaba, ustrezna opremljenost in zmogljivost prostorov – npr. računalniških učilnic ali kotičkov, raznolika ponudba projektov, ki omogočajo razvijanje spretnosti na tem področju, uporaba virtualnih prostorov), urejenost in dostopnost do zunanjih prostorov (atriji ter vrtički z zunanjimi klopmi in sedišči, zelene površine), oblikovanje zanimivega in pestrega programa ter drugih storitev, ki pripomorejo k druženju ter povezovanju. Takšni prostori morajo biti uporabnikom prijazni, interaktivni, omogočati morajo samostojno ustvarjanje (angl. do-it yourself), svobodo raziskovanja, ustvarjanje novih možnosti ter omogočati sodelovanje in povezovanje v skupnosti.

»Tretji prostori« so mesta pobega, opolnomočenja, ustvarjanja in povezovanja z drugimi ljudmi. Odmik od stresa in skrbi. V tem kontekstu so to zagotovo lahko tudi knjižnice. Knjižnice so ljudem prijazne, interaktivne in družabne institucije, ki v svojih prostorih omogočajo dobro in mirno počutje, pripomorejo h koncentraciji, pozitivnemu mišljenju in razmišljanju. Spodnja primera izbranih citatov opisujeta, kaj lahko splošna knjižnica pomeni uporabnikom in kako jo ti dojemajo. Knjižnico povezujeta tudi s »tretjim prostorom«.

Keith Richards, član glasbene skupine The Rolling Stones, je dejal: »V času odraščanja bosta na vas najbolj vplivali dve instituciji: cerkev, ki pripada Bogu, in splošna knjižnica, ki pripada vam.«¹³ Splošna knjižnica je odličen izenačeval-

¹² Saratoga Springs je mesto v okrožju Saratoga, New York, ZDA.

¹³ Keith Richards: »When you are growing up, there are two institutional places that affect you most powerfully – the church, which belongs to God, and the public library, which belongs to you.«

nik (Coppola, 2010, str. 14–15). »Zdi se, da je Keith Richards poznal svoj ‘tretji prostor’«, meni Gene Coppola.

Gene Coppola v prispevku z naslovom Knjižnica kot tretji prostor – Library as the third place svoje razmišljanje o knjižnici kot »tretjem prostoru« zaključi takole: »Pri iskanju svojega ‘tretjega prostora’ imaš veliko možnosti. Starbucks¹⁴ je lahko eden izmed teh. Tvoja splošna knjižnica pa bo vedno alternativa.« (Coppola, 2010)

4 Goriška knjižnica kot »tretji prostor«

Splošne knjižnice pripomorejo tudi k oblikovanju in gradnji socialnega kapitala. Na spletni strani Šole za ravnatelje Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije je predstavljen projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti (SKK),¹⁵ ki so ga v okviru sredstev evropskega socialnega sklada in s sofinanciranjem Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov izvajali med leti 2007 in 2013. V okviru projekta je bilo ugotovljeno, da so glavna značilnost socialnega kapitala pozitivni odnosi. Pri tem sta pomembni tudi količina in kakovost socialnih stikov, ki jih posameznik vzpostavlja v nekem okolju (dom, služba, družina, prosti čas itd.). Večji socialni kapital pomeni tudi večjo vključenost v družbo ter omogoča večji občutek varnosti in pripadnosti (Opredelitev SKK, B. 1.). Spletna stran Šole za ravnatelje navaja tudi: »Socialni in kulturni kapital posameznika je bogastvo, ki izvira iz sodelovanja in vpetosti v socialne vezi in mreže. Povečuje občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti ter omogoča razvoj posameznika in skupnosti.« (Opredelitev SKK, B. 1.)

Pojem kapitala je na področje izobraževanja vpeljal Bourdieu (1986), pri čemer je opredelil tri vrste kapitala: ekonomsko-finančni kapital (lastnina, denar), kulturni kapital (stopnja izobrazbe) in socialni kapital (družbene obveznosti). Socialni kapital povezujejo skupna pravila in vrednote, dobro razvite socialne mreže, visoka raven zaupanja, visoka državljanska zavzetost, simboli in obredi, soodvisnost in vzajemnost, prostovoljstvo in dejavnosti skupnosti (Putnam, 2000).

¹⁴ Priljubljena ameriška franšiza za kavo. Pri nas je sicer ni, a jo kljub temu poznamo.

¹⁵ SKK: socialni in kulturni kapital.

Goriška knjižnica h gradnji socialnega kapitala pristopa na več načinov: z vzpostavljanjem pozitivnih odnosov med knjižničnim osebjem in uporabniki, z medsebojnim zaupanjem zaposlenih, s povezovanjem in sodelovanjem z drugimi institucijami v lokalni skupnosti ter s povezovanjem knjižnice z drugimi aktivnostmi v mestu in okolici, s prepoznavanjem knjižnice kot mesta srečevanj (npr. uporaba knjižnice za neformalna, družabna srečanja uporabnikov in obiskovalcev) ter s prepoznavanjem knjižnice kot varnega mesta v lokalni skupnosti, ki vsem, pod enakimi pogoji, nudi varno zatočišče in zavetje.

Chiara Faggiolani z Oddelka za dokumentarne, jezikovno-filološke in geografske znanosti Univerze La Sapienza v Rimu, v svojem prispevku¹⁶ ter na podlagi branja publikacije (zvezka),¹⁷ ki ga je izdal Observatorij Fundacije Cariplo, povezuje smernice v publikaciji s pregledom aktivnosti projekta (iniciative) *Spodbujanje socialne povezanosti v splošnih knjižnicah*. Projekt je potekal med leti 2009 in 2013 v okviru Fundacije Cariplo. Ocena in pregled aktivnosti prikazujeta, ali so te pripomogle k prepoznavnosti splošnih knjižnic kot pomembnega člana socialne povezanosti in vključenosti v družbi (Faggiolani, 2016).

Projekt temelji na predpostavki in viziji splošnih knjižnic kot javnih ustanov z zelo širokim spektrom storitev, ki lahko neposredno vplivajo na življenje posameznika in družbe. Splošne knjižnice omogočajo dostop do informacij, so promotorke branja, bralne kulture in bralne pismenosti, digitalne in računalniške pismenosti, omogočajo vseživljenjsko učenje in izobraževanje ter socialno vključenost v družbo. V Italiji so splošne knjižnice prepoznavne tudi kot instrument uresničevanja določil italijanske ustave – predvsem v členih, ki določajo uresničevanje demokratičnih načel, kot so: načelo enakosti (3. člen), promocije kulture ter širjenja kulturnih dejavnosti (9. člen), svobode izražanja (21. člen) in pravica do izobraževanja (34. člen). V sklopu projekta je bila na osnovi osmih aktivnosti narejena analiza, ki se je osredotočila predvsem na tri pomembnejše vidike delovanja ter dojemanja knjižnic: knjižnica kot središče med različnimi kulturami, oblikovanje, načrtovanje novih storitev in aktivnosti v knjižnicah, spodbujanje strokovnosti zaposlenih, ki bo pripomoglo k trajnostnem razvoju knjižnic in spremljanje priložnosti za vključevanje in povezovanje knjižnic v socialnem – družbenem okolju. Chiara Faggiolani meni, da je na prepoznavnosti splošnih knjižnic kot socialnih povezovalk v družbi mogoče še marsikaj storiti. Prav na tem področju je priporočljivo branje

¹⁶ Le biblioteche come agenti di coesione sociale: Misure possibili pensando al BES (Benessere equo e sostenibile): a margine di un recente quaderno pubblicato dall'Osservatorio della Fondazione Cariplo (Knjižnice kot zastopnice socialne povezanosti: možni ukrepi glede na BES (Nepriustransko in trajnostno dobro počutje): razmišljanje ob nedavno objavljeni publikaciji Observatorija Fundacije Cariplo).

¹⁷ Biblioteche sociali: valutazione del bando (Socialne knjižnice: pregled projekta).

zgoraj omenjene publikacije (zvezka) Observatorija Fundacije Cariplo, ki je lahko zelo učinkovito in spodbudno ter ponuja pregled možnosti in idej, ki jih je mogoče uporabiti za učinkovitejši prispevek knjižnic k izboljšanju kakovosti življenja ljudi (Faggiolani, 2016, str. 21–28).

Kate Meyrick (Australian Hornery Institute) je leta 2007 na konferenci splošnih knjižnic Avstralije predstavila deset predlogov o tem, kaj morajo vsebovati, vključevati splošne knjižnice v svoje delovanje in svoje prostore, da se jih lahko definira kot »tretji prostor« (Meyrick, 2007 cv: Harris, 2007). Predlaga naslednje: knjižnice naj ustvarijo svojo blagovno znamko, naj bodo odzivne na pobude lokalne skupnosti in na njeno identiteto, omogočajo naj načrtovana in priložnostna srečanja, naj bodo programske usmerjene, pomanjkanje sredstev pa naj jim ne predstavlja prepreke za uresničevanje načrtovanih vizij in ciljev. Ustvarijo naj prijetno okolje – svoj gozdiček, atrij. V okolici naj uredijo stezice, spremenijo naj jo v zanimivo kulturno stičišče. Spodbujajo naj raziskovanje in domišljijo, naj bodo vedno odprte in dosegljive, pozorne naj bodo tudi na lep dizajn in zunanjo infrastrukturo. V primeru, da ne zagotavljajo nobenega od zgornjih priporočil, pa naj poskrbijo, da v svojih prostorih lahko ponudijo najboljšo kavo v mestu (Harris, 2007, str. 145).

Na prvi pogled se pri tem zapisu lahko malce začudimo, saj v njem nekako začutimo, da knjižnica sploh ni več knjižnica in da bi morda utegnila izgubiti svoj status in poslanstvo. Ko pa začnemo analizirati vsa ta priporočila, lahko ugotovimo, da so to predlogi, ki jih splošne knjižnice vzporedno že uresničujejo. Tudi Goriško knjižnico in njene aktivnosti lahko najdemo v teh priporočilih.

Če gremo po vrsti, lahko rečemo, da imamo svojo blagovno znamko¹⁸ in svoj prepoznavni znak (zaščitni znak ali maskoto). Blagovna znamka Goriške knjižnice je Mojstrovalnica – prvi t. i. makerspace (kreativnica) v slovenskih splošnih knjižnicah. Inovativna storitev, ki jo Mojstrovalnica prinaša v knjižnico, je uporaba nove tehnologije tiskanja, risanja ter oblikovanja v 3D-tehnologiji. Tiskanje v 3D-tehnologiji je postopek, kjer z dodajanjem materiala iz digitalnega modela izdelamo fizični objekt. Gre torej za postopek, kjer računalniško izdelan 3D-model (avtorski, izdelan po naročilu ali pridobljen z različnih temu namenjenih spletnih

¹⁸ American Marketing Association opredeljuje blagovno znamko kot: ime, izraz, znak, simbol, obliko ali njihovo kombinacijo, namenjeno prepoznavanju izdelkov ali storitev enega ali skupine prodajalcev ter razlikovanju njihovih izdelkov ali storitev od konkurenčnih (Kotler, 1996, str. 722). Kevin Keller pojasnjuje: »To, kar blagovno znamko razlikuje od konkurenčnih generičnih izdelkov brez blagovne znamke, so porabnikove zaznave in občutki v zvezi z lastnostmi izdelka in njihovega delovanja. Blagovna znamka se konec koncev nahaja v zavesti porabnikov.« (Kotler, 2004)

strani) preobrazimo v format, ki ga 3D-tiskalnik prebere in nato proizvede fizični 3D-model.¹⁹ V Mojstrovalnici so na voljo tudi 3D-pisala. So enostavna in varna za uporabo ter primerna za vse ciljne skupine uporabnikov in obiskovalcev. Razvijajo domišljijo in omogočajo poznavanje nove tehnologije ustvarjanja, s katero končni izdelek ni več le risba na papirju ali slika na platnu, temveč izdelek v obliki predmeta. Poleg 3D-tiskalnikov ter 3D-pisal so v Mojstrovalnici na voljo tudi 3D-skener in računalnika za 3D-modeliranje. Posebnost Mojstrovalnice je tudi tihi glasbeni studio, ki omogoča ustvarjanje glasbe v lastni domeni. Sistem je sestavljen iz slušalk in inovativne nizkotonske blazine BSE™, s katero uporabnik zaznava vibracije nižjih frekvenc s svojim telesom in ne zgolj z ušesom. Avdio inženir tako ne potrebuje več akustične sobe, monitorjev in nizkotonskega zvočnika. V studiu je na voljo avdio monitoring system Play2Me slovenskega startup podjetja OLLO.²⁰

Prepoznavni, zaščitni znak Goriške knjižnice je naša mala račka Ajka, ki je k nam prišla s prvo slikanico Goriške knjižnice, Pravljico za račko, katere avtorici sta kolegici, zaposleni v naši knjižnici. Slikanica je nastala ob 70-letnici delovanja knjižnice, ob tej priložnosti pa tudi račka Ajka, ki je dobila svojo podobo v obliki peresnice ali torbice za ličila in druge manjše potrebščine. Račka Ajka je danes maskota²¹ Goriške knjižnice.

Goriška knjižnica aktivno spremlja pobude, ki prihajajo iz lokalne skupnosti. Tako organiziramo in pripravljamo pester program in nabor prireditev ter drugih dogodkov in projektov – tudi v sodelovanju z drugimi kulturnimi in vzgojno-izobraževalnimi institucijami na Goriškem, kjer so osnovno vodilo vedno predlogi in želje obiskovalcev ter uporabnikov knjižnice. Naštejmo jih nekaj – tistih večjih, ki se navezujejo na lokalno skupnost, pa tudi malce širše – na nacionalnem nivoju. Razdeljeni so takole: projekti za mlade (Rastem s knjigo, Rastem z e-viri, Bralnice pod slamnikom, Knjižne POPslastice, Vrtec v knjižnici, Beremo z letnimi časi), lastni projekti (Mojstrovalnica, Signalizacija, »Skrito – odkrito – ohranjeno – dostopno«), skupni projekti v sodelovanju s knjižnicami območja (Primorci.si, Primorci beremo), skupni projekti območnih knjižnic (Kamra, Dobreknjige.si). V sklopu dogodkov in prireditev stalnega programa Goriške knjižnice izvajamo: Radovedne ponedeljke (predavanja in spoznavanje različnih vsebin), Otroške torke

¹⁹ Glej: <https://3d-tisk.si/tehnologije-3d-tiskanja/>.

²⁰ Glej: <https://www.gkfb.si/za-uporabnike/mojstrovalnica/612-tihi-glasbeni-studio-play2me-2>.

²¹ Maskóta - e ž (ô) zlasti pri nekaterih poklicih žival, predmet, ki se mu pripisuje da prinaša srečo (Fran ..., 2019). Maskóta je vsaka oseba, žival ali predmet, ki predstavlja neko skupino, podjetje, zavod s skupno identiteto. Maskote se uporabljajo tudi kot izmišljeni liki za potrošniške izdelke (Mercatorjev Lumpi, Želva Živa, maskota oddelka knjižnice Domžale za otroke in mladino ...) (Maskota, 2017).

(ure pravljalnic, ustvarjalne delavnice za otroke, srečanje z avtorji, predstavitev otroške literature, gledališke predstave ...), mladinske dejavnosti (bralna značka za mladino, srečanja z avtorji, predstavitev mladinske literature ...), Ustvarjalne srede (ustvarjalnice za odrasle), Literarne četrtke (srečanje z avtorji, pogovori o knjigah, predstavitev literature, okrogle mize in druge dogodke v povezovanju in sodelovanju), razstave, ogleda knjižnice, dogodke in aktivnosti v krajevnih knjižnicah in potujoči knjižnici – bibliobusu. V sklopu knjižničnega programa izvajamo tudi vsakoletne projekte. Nekatero ustvarjamo sami, drugim se pridružimo: Goriški dnevi knjige, Gregorčičevi dnevi, Bevkovi dnevi, prireditve ob dnevu splošnih knjižnic, pustne aktivnosti, poletne aktivnosti z vrečkami presenečenja in Knjižnico na bazenu ter druge aktivnosti v sodelovanju in povezovanju. Zadnja pobuda lokalne skupnosti je vzpostavitev Knjižnice semen²² – zaenkrat je to še ideja v razvoju.

Med dogodki, ki jih pripravljamo, ne smemo spregledati še aktivnosti v sklopu območnosti in obmejnosti, ki ravno tako pripomorejo k oblikovanju kulturne zavesti prebivalcev območja, ki ga Goriška knjižnica pokriva, enako velja tudi za prebivalce čez mejo.

Leta 2018 smo v Goriški knjižnici organizirali 380 različnih dogodkov, ki se jih je udeležilo 10.022 obiskovalcev.

Splošne knjižnice se kar naprej srečujemo s pomanjkanjem namenskih sredstev. To je za delovanje knjižnic velik problem, saj največkrat preprečuje izvedbo načrtovanih aktivnosti in zamisli, ki jih v tekočem letu ali na daljši rok želijo izvajati in ponuditi lokalni skupnosti. Kljub dobrim odnosom z lokalnimi oblastmi in financerji, knjižnice ne morejo zagotovo predvideti, v kolikšni meri jim bodo v tekočem letu dodeljena sredstva za poslovanje, z načrtnim usmerjanjem in delovanjem pa lahko osnujejo določene projekte, dejavnosti in potrebe, ki naj bi imele prednost pri uresničevanju določenih ciljev. Po priporočilih Meyrickove (2007 cv: Harris, 2007) pomanjkanje sredstev ne bi smelo predstavljati večjih preprek za uresničevanje idej in programa – morda res, a je v praksi stvar veliko bolj zapletena. Drži pa, da je treba preučiti možnosti. Postopati racionalno in premišljeno – pomembnejše ali primarne zadeve uvrstiti naprej, sekundarne pa

²² »Na pobudo ene izmed lokalnih organizacij, da bi v naši knjižnici namenili nekaj t. i. knjižnici semen, smo se odločili za sodelovanje. Predvsem zato, ker se nam zdi problematika, ki se je ta projekt dotika, ključnega pomena za ohranitev naših avtohtonih, domačih in tradicionalnih sort. Menimo tudi, da lahko s tem projektom pomembno vplivamo na kvaliteto življenja prebivalcev naše lokalne skupnosti ter na zdravje posameznika hkrati, posredno pa vplivamo tudi na kulinarično prepoznavnost našega okolja. Izmenjave semen so v našem mestu že priznane, knjižnica semen pa pomeni nadgradnjo in umestitev v prostor, ki je med najbolj obiskanimi in dostopnimi v mestu.« (Letno poročilo 2018, 2019, str. 70)

udejanjiti kasneje, ko bodo za to nove zmožnosti. V Goriški knjižnici tovrstne težave rešujemo s predhodno analizo finančnega stanja ter temu prilagodimo naše aktivnosti. Racionalizacijo poslovanja lahko najprej dosežemo pri aktivnostih, ki jih izvajamo oziroma se jih udeležujemo zaposleni. Ena od teh so izobraževanja. Izvajajo se po vsej državi, kar posledično pomeni uporabo službenega vozila in porabo goriva, izobraževanja pa so največkrat tudi plačljiva storitev (kotizacije). Da bi se temu vsaj delno lahko izognili, smo razna izobraževanja začeli izvajati tudi pri nas, v naši regiji in okolju ter v naših prostorih. Tako prihranimo pri gorivu in tudi pri kakšni kotizaciji. Tudi pri prireditvah se vpliv namenskih sredstev zelo pozna. Da bi z razpoložljivimi sredstvi ravnali čim bolj racionalno ter ponudili dobre in aktualne stvari ter pri tem tudi vzdrževali kakovost našega programa, se večkrat zgodi, da se zaposleni pripravimo na vodenje, povezovanje, moderiranje in spremljanje dogodkov, ki so v načrtu, da se namenska sredstva lahko porabijo za to, da uporabnikom in obiskovalcem ponudimo le najboljše. Tudi pri načrtovanju Mojstovalnice ni bilo tako enostavno. Nikakor nismo mogli predvideti, kako bo sprejeta, ali bo zanimanje zanjo in za storitve, ki jih ponuja, doseglo načrtovani cilj, ki smo ga razvijali preiščeno in sistematično ter vanj vnesli veliko truda in sredstev, s katerimi smo jo lahko opremili – vsaj za začetek. Torej, pazljivi in racionalni smo pri vseh aktivnostih, ki jih izvajamo, tudi pri nabavi gradiva, pri vzdrževanju knjižnične stavbe, pri materialnih stroških, opremi in osnovnih sredstvih in še kaj bi se našlo. Le pri znanju in posredovanju informacij, ki jih knjižnice dnevno delijo naprej, ne smemo razmišljati racionalno. Vsi se učimo in razvijamo svoj intelekt skoraj vse življenje. Znanje je neprecenljivo, na tem področju so knjižnice prve in prave ambasadorke znanja.

Včasih se z veliko mero dobre volje, pozitivne naravnosti in želje po tem, da naredimo nekaj dobrega, spravi skupaj dobre stvari, čeprav za to ni razpoložljivih sredstev. Potrebni so angažiranost, vizija, motivacija, dober načrt, analiza potreb v okolju in skupinsko delo. Naj bo naše vodilo preprosto: skušajmo narediti, kar je najboljše za skupnost in posameznika. Dobro se z dobrim vrača. Goriška knjižnica ima posebno infrastrukturo. Stavba je izjemna, impozantna, že na pogled je nekaj posebnega. Grajena je v obliki odprte knjige. Je odprta in svetla, zdi se, da uporabnika kar vabi v svoje prostore in notranjost. Knjižnica se nahaja v neposredni bližini borovega gozdička,²³ kjer je doma tudi račka Ajka. Posebna

²³ »Borov gozdiček je mestni park v Novi Gorici, ki je edinstven biotop sredi mesta. Nastal je na območju zadnjih ostankov nekdanjih glinokopov. Nahaja se le korak stran od mestnega jedra, za Goriško knjižnico Franceta Bevka, v njem pa se počutimo, kot da se ne bi nahajali sredi mesta. Gre za pravo oazo miru, ki je na dosegu roke. Na južnem delu so uredili kompleks z otroškimi igrali, s kipom Gorazda Prinčiča, imenovan Igra, na severu pa sodoben skatepark oziroma rolkerski poligon, na vzhodnem robu gozdička se nahaja spomenik aleksandrinkam kiparke Nike Šimac. Kip v vsej svoji preprostosti predstavlja lik ženske-matere, ob kateri se počutimo varne. Tla zadržujejo vodo, ki pa privablja žabe in ptice, kot tudi ptice selivke.« (Borov ..., 2016)

pridobitev Goriške knjižnice je njen atrij, ki s svojimi vodnimi bazenčki, lesenimi klopmi in zeleno oazo vabi k branju, počitku, sprostitvi in umiku iz mestnega vrveža. Atrij je odprt in dostopen celo leto, v času odprtosti knjižnice. Uporabljamo ga za izvajanje prireditev (v spomladanskem in jesenskem času, ko je vreme prijetno in toplo), v zimskem času pa predstavlja dom in zavetje račkam iz sosednjega ribnika, ki se prosto sprehajajo po travnati zelenici. V mesecu aprilu v atriju izvajamo vseslovenski projekt Noč knjige, pred kratkim pa smo v vodnih bazenčkih spuščali »gregorčke«. ²⁴ Knjižnični atrij je v lokalni skupnosti dobro sprejet in obiskan, študentom v času izpitov in dijakom pred maturo predstavlja otoček oddiha in počitka za nabiranje moči pred učnimi izzivi.

Goriška knjižnica spodbuja dejavnosti, raziskovanje in domišljijo, saj v njej najdemo za vsakogar nekaj – od pravljičnih uric za najmlajše do sodobne tehnologije v Mojstrovalnici, v katero zahajajo prav vse ciljne skupine. Na voljo je tudi kava iz avtomata v časopisnem kotičku. Čeprav zaposleni nismo veliki zagovorniki hrane in napitkov v knjižničnih prostorih, vedno bolj opažamo, da je ta storitev skoraj del vsega, kar naša knjižnica ponuja. Sendviči in prigrizki ne sodijo med knjižne police in knjige, k računalnikom in vsej drugi razpoložljivi tehniki. Obiskovalci imajo do tega dokaj spoštljiv odnos in razumevanje. Največkrat se po prijaznem namigu posmehnejo, pokimajo in si sendvič ter kavico privoščijo na zelenici v atriju knjižnice ali v časopisnem kotičku – dnevnem, družabnem prostoru naše knjižnice. Sklepamo lahko torej, da je Goriška knjižnica kot »tretji prostor« primerna in da uresničuje predloge, ki opredeljujejo pojem »tretjega prostora«.

Goriška knjižnica se trudi biti uporabniku prijazna knjižnica. Ne samo v smislu prostora in programa, ki ga ponuja, saj hkrati skrbi za razvoj vseh oddelkov, ki tvorijo njeno celoto, kot jo vidi družba na zunaj. V to celoto so uvrščene tudi krajevne knjižnice in potujoča knjižnica. Goriška knjižnica sledi potrebam lokalnega prebivalstva in jih skuša uresničevati. Zanje se trudi biti vedno brežhibna, saj so njena pglavitna skrb. Povratna informacija v današnji družbi služi kot sredstvo za doseg ciljev, zato knjižnica z različnimi sredstvi pridobivanja informacij (ankete, raziskave okolja, analize, okrogle mize, debatni krožki, zbiranje mnenj ter predlogov obiskovalcev in uporabnikov o delovanju knjižnice, sestanki s šolami, sodelovanje v različnih delovnih skupinah – npr.: Nova Gorica: Evropska prestolnica kulture (EPK), Lokalni program kulture, Teden vseživljenjskega učenja, Kulturni bazar ..., spremljanje strategij razvoja, pobude na družbenih omrežij itd.), sledi dogajanju v domačem okolju in tudi na nacionalnem nivoju.

²⁴ »Za sv. Gregorja je od nekdaj veljalo, da luč v vodo vrže. Lučke, ki jih vržejo v vodo, so pravzaprav hišice, cerkvice, fužnice, kozolci iz papirja, kartona ali lesa. V Kropi in Kamni Gorici so poznane kot barčice, v drugih krajih kot gregorčki. Na njih ali v njihovi notranjosti so pritrjene svečke, ki svetijo skozi okenca.« (Gregorčki, 2019)

Na pobudo lokalne skupnosti, ki se je razvila na družbenih omrežjih, smo pridobili Krajevno knjižnico Šempeter.²⁵ Lokalna skupnost si je krajevno knjižnico v Šempetru pri Gorici tako močno želela, da je pobudi prisluhnila tudi Občina Šempeter – Vrtojba, ki je prepoznala potrebe in želje prebivalcev občine ter v dialogu in sodelovanju z našo – centralno knjižnico, podprla ta predlog ter začela idejo tudi uresničevati (zagotovitev ustreznega prostora za knjižnico, zagotovitev sredstev za financiranje opreme, gradiva in tudi strokovnega kadra). Danes je Krajevna knjižnica Šempeter, ki smo jo odprli ob kulturnem prazniku 2019, pravi knjižni biserček Goriške knjižnice. Med svoje prebivalce je prinesla veliko življenja, veselja in elana. Nanjo so izjemno ponosni, saj postaja del njihove vsakdanjosti. Knjižnice imajo takšno moč.

Pri razvoju knjižnice v lokalnem okolju sta pomembna socialni dialog in iskanje kompromisov z ustanovitelji in financerji, s katerimi mora sodelovati. Prav tako pa se mora povezovati z drugimi kulturnimi in vzgojno-izobraževalnimi institucijami v lokalni skupnosti, saj le tako ohranja status dostopnosti in odprtosti ter pripomore k izboljševanju kakovosti in pestrosti storitev, ki so na voljo družbi.

Prvič sem knjižnico kot »tretji prostor« začutila na eni od prireditev, ki sem jo spremljala. Izkušnja je sicer subjektivna, a ni veliko drugačna od ugotovitev strokovnjakov, ki splošne knjižnice že dalj časa opredeljujejo kot »tretje«, lahko bi rekli tudi vmesne prostore. Pred leti sem uporabniku, obiskovalcu prireditev naše knjižnice, v pogovoru skušala opisati naloge in pomen splošnih knjižnic. Ko sva se pogovarjala o knjigah, knjižnem gradivu in o naslovih priporočenega branja, je zadovoljno kimal, ob uporabi besedne zveze »skrb za ljudi« pa kar obnemel. Bil je vidno presenečen. Po začudenju se je opogumil ter me vprašal, kakšno skrb ima vendar knjižnica za ljudi. To, da izposoja knjige in skrbi za vračilo? Dvakrat kliknete pod čitalec in je stvar rešena! In se še naprej čudil, kakšna skrb je to. Saj knjižnica vendar ne zdravi, ne poučuje, ne rešuje življenj, ne pomaga pri življenjskih stiskah, ne vzgaja otrok in ne teka za mladino, ko začnejo delovati hormoni in nastopi puberteta. Ne tolaži ob raznih izgubah in padcih. Njena vloga v družbi še zdaleč ni tako pomembna. Zdravstvo. Izobraževanje. Gospodarstvo. To so življenjsko pomembne in nujne stvari. Kako torej knjižnica skrbi za ljudi?!

Ko zaključim, vdahnem, se nasmehnem in začnem znova. Zavem se, da knjižničarstvo ni zgolj poklic, temveč tudi poslanstvo – vsaj za večji del zaposlenih.

²⁵ Na družbenih omrežjih (predvsem na FB-ju) se je med uporabniki knjižnice razvila ideja oziroma predlog, da bi v Šempetru pri Gorici želeli pridobiti krajevno knjižnico. Ljudje so se o tem pogovarjali kar po FB-ju in nas vključevali v to zamisel. Komunikaciji se je kasneje pridružila tudi Občina Šempeter – Vrtojba.

Zaustavi me misel, da je zelo pomembno, na kakšen način mu bom obrazložila, da splošne knjižnice počnejo vse te stvari, ki jih je pravkar naštel in zanikal. Po svoje ima prav, res jih ne izvajajo dobesedno in v praksi, posredno pa le. Splošne knjižnice svetujejo (posledično lahko tudi zdravijo – s priporočilom določenega gradiva – se razume, ali s tematskim predavanjem, delavnico), izobražujejo (skrbijo za bralno in informacijsko pismenost ter za posredovanje informacij), lokalni skupnosti za razne aktivnosti ponujajo knjižnične prostore (seminarji, okrogle mize, literarna in druga srečanja, soočenja, predavanja, razmišljanja, povezovanja), prirejajo vrsto aktivnosti in dogodkov, ki ljudem ponujajo različne vsebine in s tem nova vedenja in spoznanja, otrokom in mladini pa se skušajo približati s paleto različnih, zanimivih in barvitih aktivnosti, ki bi jih morda pritegnile in spodbudile k osebni rasti. Res je. Knjižnice ne morejo preprečiti izgube najdražjih ali neposredno vplivati na življenjske preizkušnje posameznika in družbe, vendar so zmeraj tu, navzoče. So prostor, kjer bo kljub najhujšim stiskam mogoče dobiti nasmeh, prijazno besedo in zavetje. Samo z vstopom, brez obveznosti in kakršnega koli plačila. Vmesna postaja med službo in domom. Prostor, ki je povsem nevtralen in neformalen, stalnica v življenju.

Razumel in začutil je, kaj mu želim sporočiti. Našo knjižnico še kar naprej obiskuje in vedno se lepo nasmehne in pozdravi. Običajno sedi v časopisnem kotičku. Bere novice ter lista časopise, srka kavo iz avtomata in kramlja s prijatelji. Tudi meni je lepo, ko ga srečam v najinem skupnem »tretjem prostoru«.

5 Zaključek

Splošne knjižnice postajajo stalna postaja v življenju ljudi, ki jih obkrožajo. Zaradi velikih in nenehnih sprememb v socialnem okolju, v katerem se razvijajo, bodo morale tudi v prihodnosti veliko mero pozornosti posvetiti uresničevanju svojega poslanstva, ob zavedanju, da pripadajo čisto vsakemu in da so, kljub velikemu naboru drugih alternativnih prostorov, še vedno ene glavnih javnih institucij, ki so namenjene družbi, ne glede na okoliščine in poreklo. So zakladnice znanja, promotorkе branja in bralne kulture, informacijske pismenosti in splošne razgledanosti. So prostor druženja, varnosti, zavetja, sproščenosti in dobrega počutja. V javnosti uživajo velik ugled in spoštovanje. So živi organizmi, saj se razvijajo skupaj z ljudmi, ki vanje prinašajo življenje, in so namenjene vsem generacijam.

Knjižnice so od vedno bile veliko več kot le skladišče knjig in branje. S približevanjem lokalni skupnosti in z raznimi oblikami sodelovanja ter povezovanja se zdaj spreminjajo v prostore skupnosti, ki delajo in obstajajo za ljudi. V prihodnosti se bo trend dojemanja knjižnic verjetno še bolj spremenil in usmeril

v razumevanje knjižnic kot javne dobrine, ki ne vključuje samo knjige, temveč tudi druge storitve – *morda tudi dobro kavo, ki bo lahko pripomogla k oblikovanju »tretjega prostora«*, z zagotavljanjem sproščenega, prijaznega okolja, hkrati pa prispevala še h gradnji družbenih odnosov, ki so bistvenega pomena za razvoj skupnosti in tudi knjižnic.

Cathryn Harris, vodja splošne knjižnice Mount Gambier v južni Avstraliji,²⁶ svoj prispevek *Knjižnice s kavnimi napitki: novi tretji prostor*²⁷, zaključuje z mislijo: »Če imajo Oldenburg in njegovi raziskovalci prav, da družba raste in se razvija povezano, ob pogovoru in stiku, potem so knjižnice v odličnem položaju, da postanejo naslednji izjemni 'tretji prostori' (Harris, 2007, str. 151).²⁸

Joe Hardenbrook, direktor knjižničnih storitev na Univerzi Carroll v mestu Waukesha, Wisconsin, ZDA, je v svojem prispevku *Knjižnica kot tretji prostor*²⁹ zapisal: »Zame je vabljev 'tretji prostor' odprt in zračen, z naravno svetlobo. Želim, da mi takšen prostor omogoča nemoteno premikanje iz prostorov, ki jih delim z drugimi, v prostore, ki ponujajo več zasebnosti. Včasih se moram skoncentrirati in osredotočiti, včasih pa rad sanjarim. Knjižnica na splošno ustreza tem mojim potrebam.« (Hardenbrook, 2019)³⁰

Hardenbrook je v prispevku tudi zapisal: »Delo knjižničarja je po mojem mnenju bolj delo z ljudmi, kot s knjigami.« (Hardenbrook, 2019)³¹

Vse kaže, da se tudi trend delovanja in dojemanja splošnih knjižnic vse bolj nagiba v to smer.

²⁶ Mount Gambier Public Library South Australia.

²⁷ Libraries with lattes: the new third place.

²⁸ Cathryn Harris: »If Oldenburg and his fellow researchers are correct, and society thrives on conversation and contact, then libraries are perfectly positioned to become the next great good places.«

²⁹ The library as a third place.

³⁰ Joe Hardenbrook: »For me, a comfortable and inviting third space is open and airy, with natural light. I also want to be able to move around from spaces to collaborate, to those that offer more privacy. Sometimes I need to concentrate and focus, but at other times I like to daydream. A library generally fits the bill for my needs.«

³¹ Joe Hardenbrook: »For me, being a librarian has never been about the books—it's about the people!«

Navedeni viri

Ambrožič, M. (2012). Preobrazba visokošolskih knjižnic za učinkovito podporo spremenjenim matičnim okoljem. *Knjižnica*, 56(4), 57–93.

Borov gozdček [spletna stran]. (2016). B. k.: Travel Slovenia. Pridobljeno 8. 3. 2019 s spletne strani: <https://www.travel-slovenia.si/slo/location/borov-gozdcek/>

Bošnjak, Š. (2008). *Second Life: spremenbe v družbeni interaktivnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. V J. G. Richardson (ur.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (str. 241–258). New York: Greenwood. Pridobljeno 7. 6. 2019 s spletne strani: <http://www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbasicsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf>

Brenčič, P., Fras Popovič, S., Podbrežnik Vukmir, B., Vilar, P., Vodeb, G. in Zdravje, A. (2018). *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018 do 2028)*. Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 29. 3. 2019 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Direktorat_za_kulturno_dediscino/Knjiznicna_dejavnost/2018/NSKD_PRIPOROCILA_splosne_knjiznice_2018-2028_objava.pdf

Coppola, G. (2010). Library as the third place. *Florida libraries*, 53(2), 14–15.

Dzubak, J. (2015, 8. april). *What is a third place and why do you need one?* [blog zapis]. Pridobljeno 19. 8. 2019 s spletne strani: <https://theartofcharm.com/art-of-personal-development/what-is-a-third-place-and-why-do-you-need-one/>

Faggiolani, C. (2016). Le biblioteche come agenti di coesione sociale. *Biblioteche oggi*, 34(maggio), 21–28.

Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU [spletno mesto]. (2019). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik ZRC SAZU. Pridobljeno 6. 7. 2019 s spletne strani: <https://fran.si>

Gregorčki [spletna stran]. (2019). Predvor: Skrina. Pridobljeno 8. 3. 2019 s spletne strani: <http://otroskeprireditve.si/kategorije/enodnevn-dogodki/gregorcki/>

Hardenbrook, J. (2019, 5. april). *The library as a third place* [blog zapis]. Pridobljeno 7. 6. 2019 s spletne strani: <https://mrlibrarydude.wordpress.com/2019/04/05/the-library-as-a-third-place/>

Harris, C. (2007). Libraries with lattes: the new third place. *Australasian public libraries and information services*, 20(4), 145–152.

Jochumsen, H., Rasmussen, C. H. in Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New library world*, 113(11–12), 586–597. doi:10.1108/03074801211282948

Kotler, P. (1996). *Marketing management – trženjsko upravljanje: analiza, načrtovanje, izvajanje in nadzor*. Ljubljana: Slovenska knjiga.

Kotler, P. (2004). *Management trženja*. Ljubljana: GV Založba.

Letno poročilo 2018. (2019). Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka. Pridobljeno 26. 2. 2019 s spletne strani: https://www.gkfb.si/?option=com_ajax&module=extrawatch_ag

ent&format=raw&origin=frontend&task=ajax&action=download&env=ExtraWatchJoomlaEnv¶ms=6randD&file=images/dokumenti/info_JZ/2018_Porocilo-letno.pdf

Maskota [spletna stran]. (2017). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. Pridobljeno 8. 3. 2019 s spletne strani <https://sl.wikipedia.org/wiki/Maskota>

Meyrick, K. (2007, avgust). *Public libraries as the 3rd place – what does this mean?* [referat na Public Libraries Australia conference Adelaide, 6.-7. avgust 2007].

Moseni, A. in Kirchner, T. (2008, 7. november). *Library as a »third place«* [prosojnice referata]. Pridobljeno 24. 6. 2019 s spletne strani: <https://www.slideshare.net/kirchner.terry/library-as-a-third-place-nyla-2008-presentation>

Oldenburg, R. (1989). *The great good place*. New York: Paragon.

Opredelevitev SKK: opredelitev socialnega in kulturnega kapitala [spletna stran]. (B. l.). Ljubljana: Šola za ravnatelje. Pridobljeno 24. 6. 2019 s spletne strani: <http://sk.solazaravnatelje.si/predstavitev/opredelitev-skk/>

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of american community*. New York: Simon in Schuster. Pridobljeno 8. 8. 2019 s spletne strani: <http://bowlingalone.com/>

Slovenske splošne knjižnice za prihodnost: strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020: stanje in okolja slovenskih splošnih knjižnic v letu 2012. (2012). Grosuplje: Združenje splošnih knjižnic.

Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 29/2003.

Vogrinčič Čepič, A. (2017). Knjižnica kot (tretji) prostor: družbeni učinki prostorskih praks. *Keria*, 19(1), 57–80.

Valentina Podgornik

Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 4,
5000 Nova Gorica
e-pošta: tina.podgornik@gkfb.si